

STRID MELLEML DANSKE OG HOLSTENERE

om mindesmærker for Niels Ebbesen og for Grev Gert omkring 1840.

Af *Kjeld Galster*.

Ingemann og Niels Ebbesen.

Det kan have sin interesse at undersøge, hvorledes Ingemann, forfatter af »Kongebøgerne« i 1820erne og 30erne, ser på tyskerne.

Resultatet er det overraskende: vi mærker intetsteds noget som helst nationalhad eller modvilje mod naboen mod syd: Svend Trøst må om Grev Gert (og Niels Ebbesen) udbryde: »De to navne vil dog aldrig glemmes, så længe danske og holster er til.« — Jernhenrik beundrer han. Det er en dødsfjende, man misunder Niels Ebbesen. Der er storhed i hans mørke blik. Han besjæles af hævnens og gengældelsens retfærdige tanke, og selv da han i slaget ved Skanderborg kæmper sig frem, siddende i sin sorte rustning, urokkelig, som groet til saddelen, uovervindelig, nærmere og nærmere til Niels Ebbesen, for tilsidst at fælde helten, er det næsten, som Ingemanns medfølelse følger ham.

»Ingen forskel på friser og danske!« udbryder Valdemar Sejer, »enhver som tjener Kongen af Danmark villig og tro, er dansk i sind og hjerte«. Ja, så lidt har forskellen dansk-tysk interesseret Ingemann, at det næsten er, som om han er uvidende om, at Slesvig så ganske overvejende beboedes af danske: I første udgave af »Prins Otto« glæder den tyske prinsesse Regitze sig over, at hendes tilkommende gemal, Hertug Valdemar, ikke mere skal være konge og regere de opsætsige danske¹⁾ (men derimod slesvigerne); og et andet sted i Prins Otto står der endog, at danskerne slog *tyskerne* (d. v. s. Hertug Valdemar og hans sønderjyder) i Grønsund.

Danske og tyske levede jo fredeligt sammen under Frederik VI's scepter, lige tilfredse med landsfaderen. Sådan havde det været hidtil.

Men alligevel overraskes man ved hans skildring af Niels Ebbesen (i Prins Otto. 1835)²⁾. Efter at bedriften er udført, udbryder selve Svend Trøst: »Det var dog ikke, som jeg helst gad have det, kære morbroder!« Niels står slagen af forbavselse og gru ved den sorte svends (folkevisens) beretning om grevens fald og formelige halshuggelse over sengestokken. Den forekom ham hverken så ædel eller ridderlig, som hans gamle beundring for hans morbroders sind fordrede det. Billedet af den mægtige greves endeligt, som en lav forbryders henrettelse, var ham modbydeligt.

¹⁾ Senere blev dette rettet til Nord-danske.

²⁾ Det efterfølgende hviler på min bog *Fra Ahasverus til Landsbybørnene* (1927).

— Niels Ebbesen blegner, da han ser sine drenge lege drabet. Ja, selv hans ivrige beundrer, Mester Jacob, må sige, at havde Niels skriftet for ham, før han udførte det, havde han fordømt det.

Kraftigst har Ingemann dog lagt sine tvivl og betænkeligheder i munden på Bisp Svend, Niels Ebbesens skriftefader. I to samtaler, før drabet og lige før kampen ved Skanderborg, stilles hans og Niels' mening op over for hinanden:

Bisp Svend erkender, at det ikke er lav hævnlyst eller personlig forurettelse, der ligger til grund for beslutningen. Men alligevel må han fordømme den; ved uret fremmes hverken Guds rige eller noget menneskes eller folks sande lykke. Hvorledes drabet end foretages, synd er synd! og at trodse Guds bud er altid fordømmeligt. — Og da drabet er udført, nægter han Niels kirkens absolution og spår hans død: »I selvbeskikkede fyrstemorder og bloddømmer!«

Mod Bisp Svend har Niels Ebbesen kun lidt at sige: Det er for fædrelandets skyld, og i hans bryst er der en røst, der frikender ham. Argumenter fattes ham ellers næsten — et bevis for, hvor svært det var for Ingemann at leve sig ind i Niels Ebbesen. Hans ord drukner i bispens ordstrøm, og i begge tilfælde står Niels Ebbesen overvunden tilbage: »Niels blev stående midt på gulvet . . . og stirrede på døren . . .« »Ebbesen blev stående mørk og betænkelig med sammenflettede arme og stirrede mod jorden.« Selv efter døden er det, som om Niels selv tvivler om sin bedrifts berettigelse: »Han var smuk i døden; dog var der et udtryk i hans miner af græmmelse og uro, ligesom han i sidste øjeblik havde nærret en lønlig tvivl, som dette liv ikke kunde opløse, eller følt et savn, som ikke her kunde tilfredsstilles.«

I den fredelige tid, da danskere og holstenere var »landsmænd«, var denne synsmåde ikke ualmindelig hos den ældre generation (født før ca. 1800).

Men et modsætningsforhold var ved at udvikle sig.

Plan om et mindesmærke for Niels Ebbesen.

Nu nærmede tiden sig, da 500 år var gået siden bedriften.

I efteråret 1838 skrev Jyllandspostens redaktør C. G. Clausen et digt »Cimbrens opfordring til Thorvaldsen« — Thorvaldsen var lige, 17. september, vendt hjem til Danmark — hvor han lagde den store billedhugger på sinde at skabe et mindesmærke for Niels Ebbesen. Under samtalen mente han at have forstået, at Thorvaldsen vilde yde arbejdet gratis, »da han fandt genstanden i høj grad værdig taknemmelige efterkommeres erindring«.

20. november kan Randers Avis oplyse følgende: »Efter forlydende skal Thorvaldsen aldeles ikke være tilbøjelig til at indgå på den i Jyl-

landsposten skete opfordring til ham, at skabe et æresminde for Danmarks befrier, Niels Ebbesen. Han skal endogså, med sin sædvanlige højmodighed, hvor det gælder om at forherlige mindet om berømte mænd, have tilbudt et eget arbejde gratis. Udførelsen må ske i terra cotta, der i henseende til varighed meget er at foretrække for marmor. Flere tusinde rigsdaler vilde sagens iværksættelse dog alligevel medtage; men for disses tilvejebringelse borger den danske patriotisme . . . At Randers vilde være det mest passende sted til det påtænkte mindesmærkes oprejsning, er nu vel udenfor al tvivl; skade kun, at man ikke med bestemthed kan påvise det sted, hvor Grev Gert blev fældet. . . . Den nuværende Frederiksplads, hvor haven til det yngre slot tilforn stod, anses som det mest passende sted til et sådant mindesmærkes anbringelse.«

Jyllandsposten og Randers Avis håbede nu, at formående mænd vilde træde sammen for at få en subskription i gang til afholdelse af udgifterne. Tillige skulde man — »efter Thorvaldsens anmodning« — undersøge, om der i Jylland eller andetsteds endnu eksisterede noget portræt af Niels Ebbesen.

Den 30. januar 1839 trådte komiteen, der skulde drøfte planen, sammen i Randers; amtmand Lorentz ledede mødet. Det kom til at vare flere timer og blev meget bevæget. Synspunkt stod mod synspunkt: Danmark blev befriet ved Niels Ebbesen — men flere holstenske historieskrivere havde betegnet drabet som forræderi og snigmord. Kunde hin dåd forsvares for moralitetens domstol og med rette betragtes som en opofrelse for fædrelandets sag? Eller var det kun en privat hævnakt?

Enighed kunde ikke opnås, og man skrev da til *Selskabet for trykkefrihedens rette brug* og udbad sig en autoritativ udtalelse.

Men før vi hører derom, skal der fortælles om det røre, sagen vakte i videre kredse.

Rendsborgernes trussel om et mindesmærke for Grev Gert og danskernes reaktion.

Dannevirke kunde 21. februar 1839 meddele følgende fra *Rendsborg*:

I Jylland har man i sinde at oprette en mindstøtte for Adelsmanden *Niels Ebbesen*, som om natten den 1. april . . . sneg sig ind i det befæstede Randers, overfaldt og i sit sovekammer myrdede Grev *Gerhard den Store* af Holsten, da denne ved våbenmagt søgte at tæmme det erobrede, men oprørske Jylland. Dette har i Rendsborg fremkaldt det modprojekt at oprette »vor store uforglemmelige velgører«, Grev *Gerhard den Store*, selv et æresmonument. . . . Den passeligste dag vorde St. Nicolaidag den 6. december, fordi Grev *Gerhard* på denne dag — for 500 år siden — gav Rendsborgerne deres stadsprivilegium og anseeligt udstyr.

Allerede i næste nummer af Dannevirke, 7. marts, kom der svar — fra *Ludv. L. Müller*, H. C. Andersens manuuduktør, Grundtvigs discipel, nu præst i Ribe:

At det er vor Rendsborger meget imod, at Grev Gert mistede sit hoved, før han fik lykke til at udvide det hellige romerske rige i det mindste til Limfjorden og gøre de stakkels jyder til mennesker ved at omskabe dem til tyskere, det vil jeg gerne tro; men derfor bliver det altid lige vist, at da Niels Ebbesen, efter givet varsel, angreb og dræbte sin og sit fædrelands fjende på en tid, da der ingen retmæssig øvrighed var i landet og ingen konge i Danmarks rige, så gjorde han kun sin ret gældende som uafhængig rittersmand, hvad der aldrig nogensinde kan give enten Rendsborgeren eller nogen anden tysker den allermindste ret til at stemple ham som morder.

En Rendsborger svarede herpå i Kieler Correspondenzblatt No. 31 (gengivet i Københavnsposten 25. maj)³⁾:

Vi have allerede ofte hørt og læst vort projekt, at oprejse et æresminde for vor stads uforglemmelige velgører, som den har at takke for sine privilegier . . . skævt bedømt, men en så *ondskabsfuld* tydning af vort forehavende er endnu ikke kommet os for øje. . . . De herrer Dannevirklere ere meget i vildfarelse, når de tro, at vi Rendsborgere hverken have tænkt på vor ædle Grev Gerhard, langt mindre nævnet ham. Så utaknemmelige folk ere vi ikke. . . . Planen, at sætte ham en mindestøtte, var allerede langt tidligere bleven omtalt iblandt os, end jyllændernes, at oprejse en sådan for den danske patriot, Niels Ebbesen, omendskønt der først ved denne lejlighed var offentlig tale derom i vort ugeblad. Hans politiske forhold til Danmark kunde derved slet ikke komme i betragtning; lad ham have handlet i sin fejde mod Danmark, som han vil, det kan hverken forhøje eller nedstemme vort takkesind. Men Niels Ebbesens dåd, hvis sædelige værd endog af de danske stilles i tvivl, kan hos os Rendsborgere . . . kun opvække »schmerzliches Bedauern«. Men hvorfor vil Dannevirke erindre os om ting, som man hellere stræber at overgive til forglemmelsen? . . .

Her læse vi ikke Dannevirke, i det mindste bliver det intetsteds offentlig holdt; men når det hyppigen fylder sine spalter med sådanne deklamationer, så tør vi kalde bladets tendens en forkastelig, da det synes at ville udstrø tvedragtens sæd i en tid, hvor venskabelig og åben adfærd må synes dansken ligesom slesvig-holsteneren en uundgåelig betingelse for fuldstændig at nå vor politiske genfødelses store mål. Vurdere vi slutteligen Dannevirklernes invektiver imod os retteligen, så komme vi til det besynderlige imbroglio⁴⁾: at disse Dannomaner finde det anstødeligt,

³⁾ Det er undertiden umuligt her i Danmark at opdrive de gamle tyske provinsaviser.

⁴⁾ Modsigelse.

når vi oprette Grev Gerhard et æresminde, fordi — Niels Ebbesen har dræbt ham!! De danske, af hvilke vi tælle mange iblandt os og med hvilke vi leve i de bedste forhold, ville overalt på Eiderens sydlige bred finde venner; men hvo der vil antænde tvedragtens fakkel, han blive hellere fra os med sin personlighed og sin »Zwitter-journalistik.«

Der kom hurtigt svar på tiltale, fra *Nis Hanssen*, en bondesøn fra Tønder amt, senere præst i V. Sottrup (Københavnsposten 25. maj):

»Jyderne foreslog ingenlunde at rejse Niels Ebbesen et minde, fordi han dræbte Grev Gert, men fordi han befriede Danmark fra fremmed voldsherredømme, så at ideen var, at rejse et minde for Danmarks genfødsel til politisk selvstændighed og anseelse. Randrusianerne have umuligt kunnet tro, at de derved vilde såre Rendsborgerne, og de tilkendegave ved historiske oplysninger tydeligt nok, at de betragtede sagen fra et højere standpunkt. Det var derfor, mildest talt, højst overilet handlet af Rendsborgerne, at de offentligen og uforbeholdent udtalte, hvorledes de havde i sinde at rejse *Danmarks uforsonlige fjende, Grev Gerhard den Store, et æresminde*. Det var denne motivering af planen, der røbede deres fjendske sindelag mod det danske folk og derfor allevegne blev optagen enten med uvilje eller foragt. Vi indrømme gerne, at de som indvånere af Rendsborg kunne have Grev Gert meget at takke for; men de ere jo dog ikke blot stadsborgere i Rendsborg, men også statsborgere i den danske stat; og de have som sådanne nydt mange fordele, som igen pålægge dem pligter mod *alle* deres medborgere. Det vilde være meget sørgeligt, om således ethvert distrikt, ja enhver by vilde stræbe for egne interesser uden derved at tage hensyn til det heles tarv; at ditmarskerne vilde fejre dagen for slaget ved Hemmingstedt har vistnok såret mangan holstener, og det kan jo heller ikke nægtes, at det ikke er noget samdrægtighedens tegn, at den ene holstener vil fejre en dag, hvor tusinder af den andens dyrebare forfædre faldt og en almindelig sorg udbredtes over utallige familier, som måtte begræde en fader eller frænde. Enhver god statsborger skammer sig vistnok ved at vise en sådan snæverhertet provinsial afsondringsånd, synes uimodtagelig for den tanke, at vort eget vel sikrest befordres ved at fremme statens vel.«

Ironisk slutter Nis Hanssen med følgende opfordring:

»Da det må være rendsborgerne om at gøre, at det indeværende år, som for byen er så betydningsfuldt, ikke går forbi, uden at fejres på en værdig måde, så kan det måske være af vigtighed, at Kongen netop med det første agter at besøge Rendsborg, fordi man ved denne lejlighed kan anmode Hans Majestæt om at tage planen i overvejelse og pladsen for æresstøtten i øjesyn.«

Som man ser, er der på begge sider en ikke ringe bitterhed.

Strid mellem danske, om Niels Ebbesens bevæggrunde kan bestemmes, og om rejsning af mindesmærket er tilrådelig.

Som det erindres, havde komiteen i Randers ikke kunnet blive enig om synet på Niels Ebbesens dåd. Var det en heltebedrift i fædrelandets tjeneste, eller var det en privat hævnakt? Og man havde af *Selskabet til trykkefrihedens rette brug* udbedt sig en autoritativ udtalelse.

Skriftkomiteen i Selskabet overdrog det til professor *H. M. Velschow* (1798—1862) at foranledige en, på undersøgelse af kilderne grundet, besvarelse af spørgsmålet: Hvordan bør Niels Ebbesen bedømmes? Og i Selskabets Dansk folkeblad (19. og 21. april 1839) fremkom resultatet af hans undersøgelse:

De tyske kilder mener han ikke man kan tillægge nogen værdi, da de er så meget senere end begivenheden (den vigtigste, Detmars lyske Krønike, er fra c. 1430) og farvet af national modvilje.

Af de danske kilder er folkevisen efter hans mening af stor betydning: »Den hele vise har et aldeles historisk præg. Da sådanne sange vare meget almindelige i middelalderen, så har neppe et så folkeligt emne, som dette, længe ventet på en digter. At forfatteren har levet på samme tid, da begivenheden tildrog sig, eller kort efter, kan også sluttes deraf, at han nævner flere, Grev Gert forhadte, jyske herremænd, der alle levede på den tid, men hvis navne neppe vilde have været et følgende olds visedigter bekendte.«

Om Niels Ebbesen kommer professor Velschow til følgende slutning:

»At Niels Ebbesen var en usædvanlig djærv og tapper kriger, der udførte et næsten eventyrligt vovestykke, og derpå, i to fægtninge i åben mark førte større stridskræfter til sejer, det er en ære, som pålidelige historiske vidnesbyrd stedse ville hjemle ham. Men endnu står et hovedspørgsmål tilbage, som ifølge den anledning, i hvilken disse linier ere nedskrevne, må ønskes besvaret: om han ved sin dåd var besjælet af den idee, som først er istand til at gøre ham til fædrelandets helt, det er: om hensynet til fædrelandet var en ledende tanke hos ham. Herom savnes bestemte historiske vidnesbyrd, og vi må derfor holde os til de forhold, hvorunder han optrådte, og under hvis nødvendige indflydelse han befandt sig, og derfra slutte os til, hvad der bevægede sig i ham. Vilde man kun tænke sig Niels Ebbesen lige overfor Grev Gert, så måtte man og i dennes drab kun se et dristigt vovestykke, udført for selvopholdelsens skyld. Men Niels Ebbesen stod ikke alene. Næsten hele Jyllands adel og den højere gejstlighed delte hans skæbne. Han var i det væsentlige ikke anderledes truet, end de fleste af hans stand. Hvad han tilsigtede ved at vove sit liv, måtte altså blive ikke blot ham selv, men også hans medbrødre til frelse. Og kan man da antage, at en mand, der var istand til

at udtænke, beslutte og udøve en sådan dåd, ikke skulde være istand til at se dens betydning for det hele, som dog lå så nær, eller hvis han havde set den, ikke tillige have været grebet af den? . . . Den stræben, som da satte det danske folk i bevægelse, var virkelig af en *national* art. Betænker man, at fædrelandet i næsten 14 år havde været behersket af fremmede magthavere, der ej kendte, end mindre agtede dansk nationalitet, iagttager man den retning, de mange småopstande på forskellige steder i landet, som omtales i vore kildekrifter, netop i de sidste år havde taget, så indses let, at folkets forbitrelse ej havde grund alene i den følelse, at det var undertrykt, men også deri, at det var undertrykt af magthavere, som dengang vare *fremmede*. Lægges nu endelig hertil, at man vidste, eller troede at vide, at det var Gerts hensigt, at udrødde den jydsk adel, for at give dens godser til sine tyskere, at det var let at begribe, hvilken fare dansk nationalitet vilde udsættes for, dersom sådant lykkedes, så viser sig den bevægelse, som dengang gik gennem det hele land, og navnlig ytrede sig i Jylland, som en kamp for dansk nationalitet imod fremmed undertrykkelse. Men det vilde dog være højst ubilligt at antage, at Niels Ebbesen, som i denne kamp fægtede i forreste række, var forblevet urørt af de ædlere og bedre følelser, der da bevægede folket. Må man ej tro ham drevet så meget stærkere af dem, som han har vist større iver og hengivelse for øjemedets fremme? Fra denne side betragtes også hans færd i folkevisen. Disse ere dens slutningsstrofer:

Gud bevare din sjæl, Niels Ebbesen!
Du varst en dansker helt,
Så gerne havde du dit fædreland
Ved fremmede gæster skilt.

Krist signe og hver dannesvend,
Som både med mund og hånd
Uden skemt og tant, med flid og tro
Vil tjene sit fædreland⁵⁾.

Således dømte folket om Niels Ebbesens dåd for århundreder siden. Der synes at være god grund til at stadfæste denne dom.«

Dette Velschows responsum kunde kun opfattes som en opfordring til at arbejde videre for rejsning af mindesmærket.

Men nu blev der rejst en kraftig opposition mod tanken af en ung, 34årig adjunkt i Odense, *Caspar Paludan-Müller* (Piecen: *Er oprettelsen af et hædersminde for Niels Ebbesen tilrådelig?*)

⁵⁾ Disse to slutningsvers er, hvad Velschow ikke kunne vide, forfattet af Vedel. 1591. (Svend Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser III, 1852, s. 535).

I skarp modsætning til professor Velschow tør han ikke tilskrive visen historisk værdi. »Et sagn kan have meget værd som kilde til kundskab om folkets opfattelse af dette og hint; derfor kan det lære os folkets *dom* og *stemning* at kende, men ikke begivenhederne, mindst detaillén af begivenhederne, med nogen tilbørlig pålidelighed. Det kan netop antages, at i samme grad som folkets sind ere komne i bevægelse, i samme grad forvansker sagnet selve begivenhederne. I nærværende tilfælde vilde det næsten være et vidunder, om folkets glæde over befrielsen fra det fremmede voldsherredømme ikke skulde have havt meget stor indflydelse på sagnets dannelse, ikke have stillet ophavsmanden og hans dåd i et gunstigere lys, end rolig prøvelse kan bifalde. Man vil ikke tro *holstenernes* sagn, fordi deres lidenskaber rimeligvis have forvansket beretningerne; men med hvad ret kan man da tillægge de samtidige *danske* i almindelighed mere kritik og upartiskhed i en sag, der upåtvivlelig har sat *deres* lidenskaber i ligeså heftig bevægelse?«

Hvad var bevæggrunden for Niels Ebbesen?

»Hin tid giver beviser nok på adelens oprørende troløshed imod land og konge; man søger forgæves en patriotisk adelsmand, patriotiske handlinger af adelsmænd, der kunde komme i betragtning ved siden af den lange række af forræderier. Spørge vi, for at se Grevens drab i det rette lys, hvorledes Niels Ebbesens tænke måde i øvrigt viser sig, da finde vi intet til vejledning; vi vide intet, der viser den forskellig fra de andre danske adelsmænds på den tid, og de samtidige danske efterretninger sige slet intet om hans bevæggrund til at dræbe Grev Gert

Det være langt fra mig at benægte, at patriotiske følelser have rørt sig i hans hjerte; men lige så lidt kan man med bestemthed forudsætte ham fornemlig dreven af dem. Han kan hverken have præsumtionen bestemt for eller imod sig, så længe indtil man finder sikre data, hvoraf man kan lære hans tænke måde at kende.«

Om det rejste spørgsmål, mindesmærket, siger han dernæst:

»Står sagen således, bliver det betænkeligt at rejse et hædersminde for Niels Ebbesen. Så længe der endnu med grund kan være forskellige meninger om handlingens natur, bør den ikke ubetinget anprises som et mønster til efterlignelse; men hædrer folket den på en så udmærket måde, da erklæres det, at enhver mand bør i lige omstændigheder handle som Niels Ebbesen. Ingen handling, end ikke den at befri sit fædreland fra en fremmed voldshersker, tør af det offentlige erklæres for moralsk god og prisværdig, førend bevæggrund, midler og udførelse have stået prøve for moralens og ærens domstol; så længe ingen endelig dom kan fældes for dette forum, ville vi vel ikke formene nogen at holde sig til den anskuelse, der stemmer bedst med hans nationale sympati; men folket bør ikke stemple den som afgjort følgeværdig.«

Derpå kommer Paludan-Müller, nu tilsidst, med det, der vel egentlig var sprængstoffet i hele spørgsmålet:

»Og dobbelt betænkelig gør forholdet til Holsten denne plan. Danske og holstenerne bo nu engang i hus sammen; da er det vel i alle måder ønskelig, at de forliges så godt som muligt. Men der har i den senere tid været megen højroret kivi mellem dem, og fra begge sider har man sagt bitterheder og hårde ord, som langt hellere måtte have været usagte. Det er i sin orden, at vi danske vise fornærmelser tilbage med alvor og værdighed; men også med sindighed og billighed bør det ske, og det er ikke altid sket. At forholdet er spænt, deri ere danske skribenter ikke uden skyld. Men da det nu engang desværre er således, synes det at være pligt at undgå alt, hvad der *uden nødvendighed* kan opirre gemytterne endnu mere. Det blotte forslag til et offentlig æreminde for Niels Ebbesen har allerede fremkaldt heftige ytringer fra hin side Eideren, og dets udførelse vilde upåtvivlelig der blive betragtet som en fjendtlig demonstration. Kan man fortænke holstenerne deri? Holsten har sin egen historie, sine egne udmærkede mænd, hvis minde må være folket kært; blandt dem indtager Grev Gert en høj plads, og det er ikke først de nu levende holstenerne, der have fundet på at hade hans banemand. Ja, var det så aldeles afgjort, at dennes dåd var ædel og skøn, da kunde vi forlange, at holstenerne skulde lade deres dom bestemme mere af almindelige hensyn til retfærdighed, end af kærlighed til deres fyrste, ligeså vel som vi f. ex. fordømme Christian den Andens adfærd imod de svenske; — men dette er endnu ikke afgjort. Kunne vi da med føje erklære det for intet bedre end trods og hån imod det danske folk, at rendsborgerne have talt om at rejse et kontraminde for Grev Gert? Lad os engang tænke os, at det havde været holstenerne, der *først* vare komne frem med det projekt at rejse erobreren Grev Gert et offentligt hædersminde: — vilde vi danske da ikke med god grund have anset dette som en fornærmelse imod dansk nationalitet og et brud på den gode forståelse?

Man tænke sig nu to folk, der, skønt de burde være hinandens oprigtige venner, gensidigen søge at krænke hinanden, at fremdrage netop de partier af historien, der minde om en tid, da begge folk vare hinandens bitreste fjender; man tænke sig *Niels Ebbesens* statue i Randers vendt imod Holsten, og hvis røst holstenerne forstå således: Se billedet af en mand, som de danske ære og elske, fordi »han fældede en mægtig holstener!« og på den anden side *Grev Gerts* statue i Rendsborg, der tilråber de danske, at just fordi denne fyrste engang kuede Danmark, og fordi de danske have sat hans banemand et hædersminde, derfor have holstenerne bevist ham samme ære: — i sandhed, en skøn enighed imellem dem, der skulle stå og falde med hverandre!

Nej! Lad os ikke rive de gamle sår op igen, ikke med forsæt trække

de fortidsminder frem, der berøre vore holstenske brødre ubehageligt; lad os betænke, at krænkende ord og miner opbringe sindet mere end alt andet, og at det er på tiden at berolige gemytterne, dersom kiv og skænderi ikke skal gå over til virkeligt fjendskab.«

Dette lille skrift sendte Paludan-Müller (10. maj) til Velschow med en opfordring⁶⁾:

Ærede ven!

Vedlagt sender jeg Dem et lille arbejde, der især er fremkaldt af Deres artikel i Folkebladet. De vil deraf se, at jeg ikke kan dele Deres anskuelse af Grev Gerts drab; men da oprettelsen af et monument for Niels Ebbesen hidtil har været hovedspørgsmålet, kunde jeg, ligeså lidt som De, behandle sagen som blot videnskabelig. Imidlertid beror jo dog dommen om Niels Ebbesen ene på det, der virkelig er sket, og en ren kritisk undersøgelse vil altså til syvende og sidst ene kunne føre til et bestemt resultat; men dertil udfordres, at alle kilderne tages for på ny. En sådan undersøgelse ligger under Deres artikel; men publikum kan ikke se det: — Kunde De ikke have lyst til at benytte min pjece som anledning til at fremlægge alle akterne offentlig, f. ex. i Petersens tidskrift⁷⁾. Tingen er dog i mere end een henseende ikke uden interesse. Jeg har intet andet ønske, end at sandheden må komme for dagens lys, enten så min mening kan holde sig eller ej; og en rolig diskussion må nødvendigvis bidrage betydeligt til at klare folkets anskuelse.

Med sand højagtelse og hengivenhed.

Deres

C. Paludan-Müller.

I Dansk folkeblad ^{31/5} svarer Velschow ganske kort: Han vil senere fremsætte og nøjere drøfte de bevissteder, han har beråbt sig, og han slutter: »Jeg kan ikke tillægge hr. Paludan-Müllers indvendinger den vægt, at de i nogen henseende kunne forandre de resultater, hvortil jeg er kommen.«

Men lige derefter skriver redaktøren, F. C. Olsen^{7a)} (uden at nævne Paludan-Müllers navn) *Om Niels Ebbesen og nationale helte overhovedet*:

»Hvad der gør en mand til *folkets* helt, en bedrift til *folkets* ejendom, det er ikke de blade i gamle bøger, hvorpå melding derom hist og her er fundet optegnet; det er den over hele landet udbredte beundring, kærlighed, taknemlighed, hvormed *de samtidigt levende*⁸⁾ have modtaget det

⁶⁾ Det Kgl. Bibl.

⁷⁾ Tidsskr. f. litteratur og kritik. Udg. af F. C. Petersen.

^{7a)} F. C. Olsen (1802—74). 1839—41 redaktør af Dansk Folkeblad. 1844 rektor i Viborg. Forfatter af værker om Johannes Ewald og Poul Møller.

⁸⁾ Fremhævet her.

store og udmærkede, som viste sig iblandt dem. Disse følelser tilligemed beretningen om deres genstand have de samtidige forplantet til efterkommerne, og som oftest have digtere bundet beretningen til vers og rim. De yngre slægter have hørt disse sagn og sange, de have modtaget virkningen af dem i deres hjerter, og forplantet dem videre som en kostbar skat. De overleverede minder ere derved blevne til en fast bestanddel af nationens tanker og hele sindelag; de have en egenart af sandhed, thi det, de melde om, står bestandig lyslevende i livet; og medens de lærde muligen tvistede om, hvorvidt en helt havde været til eller gjort, hvad man tillagde ham, har fjenden mangen gang modtaget vidnesbyrd om, at han endnu var til, i vægten af de hug, der uddeltes efter hans eksempel og i hans ånd.«

Wilhelm Tell nævnes og sagnet om Palnatokes bueskud. »Svejtserne tro endnu paa deres Tell, og mene vel, hvad hin skyttehistorie angår, at det som er sket andensteds, ogsaa kan være sket i Svejts«.

»Heller ikke finder man, at nationerne have været så nøjeregnende med at spørge, i hvad sindelag en stor og for hele landet vigtig dåd er bleven udført. De have derom vel den tro, at, når dåden er sket, så må sindelaget have været derefter; og jeg ved heller ingen bedre måde, hvorpå et folk kan lønne sine udmærkede mænd, end ved at tage deres bedrift som udført i den bedste mening.«

Tyranomordet, drabet på Hipparchos for Aristogitons og Hermodios' hånd nævnes og prises.

»Som man ser, have svejtserne og grækerne heller ikke taget det så nøje med *måden*, hvorpå de her omtalte drab bleve begåede; og vi ville ikke gå i rette med dem derom. Vi have ikke fra vore oldefædre arvet et mindesmærke om *Niels Ebbesen*, men det er vor mere strengt-prøvende tidsalder forbeholdt at bringe oprettelsen af et sådant på bane. Det er derfor unægtelig en gunstig omstændighed, at den måde, hvorpå Niels Ebbesen udførte sin plan imod Grev Gerts liv, ikke giver grund til betæneligheder, såsom det bevisligt var ved et militært overfald og ikke ved snigmord, at han dræbte Gert.«

Der gik kun otte dage, så var Paludan-Müller fremme med et svar (Fyens Stifts Avis 7/6 1839).

Han takker prof. Velschow for løftet om en videnskabelig drøftelse af beretningerne. Han beder publikum om at suspendere sin dom, til hans modstanders replik og hans egen duplik foreligger.

Han vender sig derefter mod F. C. Olsen. Denne mener altså:

»Folket bør ene lade sig lede af den *tradition*, der nu i mange år har levet iblandt det; thi det er ikke bevæggrundene til en mands handlinger, ikke måden, hvorpå han har udført dem, ikke krønikens beretninger om dem, der *fornemmelig* skulde begrunde hans ret til at æres af efter-

slægten som en national helt. Det er *folkets* mening, selv om det lys, hvori den stiller begivenhederne, ikke kan udholde en rolig kritik, der skal have ret til at give dette hæderfulde navn. — Blev denne hr. Olsens mening — har jeg misforstået ham, er det ganske ufrivilligt — almindelig gældende, da kunde vi let få mange æreminder at se, som efterslægten med rødmænd vilde kaste ned igen. Man måtte i al fald dog angive nogenlunde sikre kendetegn på en *folkemening*, at den ikke skulde forveksles med en *partimening*; man måtte angive den alder, traditionen i sin nyeste form omtrent burde have for at kunne gøre krav på at slå alle betænkeligheder til jorden. Ellers kunde det let hænde, at et herskende parti den ene dag førte sine afguder ind i nationens pantheon, for at modpartiet dagen efter kunde grave dem ned under galgen.

Men ... her kunde mange andre hensyn komme i betragtning.« Og nu slutter han — som han sluttede sin piece — med livsspørgsmålet for hans land, det dansk-tyske monarki:

»Det kan ikke siges ofte nok i denne sag, at de danske ikke tør lade deres velgrundede glæde over Grev Gerts død og landets befrielse fra fremmed herredømme ene bestemme deres handlemåde i nærværende tilfælde. Den danske stat består jo ikke blot af det danske folk, men også af et tysk folk, og det netop det folk, der til alle tider har misbilliget den gerning, nogle danske nu have faldet på at ville rejse en ærestøtte for, ligeså stærkt, som vort folk i almindelighed har glædet sig over den. Hvo af dem har mest ret? — Ligemeget: deri have de danske uret, at de netop i dette øjeblik, hvor hovederne på begge sider begynde at blive varme over de ord, der er faldne om dette og hint, just ville drage et punkt frem, som vil, som må, såre holstenernes følelse. — Hvad grund ligger der dog, netop i denne tids forhold, til at kaste sig over dette minde med så usædvanlig varme, trods alle betænkeligheder? — Trænger den danske nationalfølelse til at styrkes og hæves ved at stille store minder klart og gribende frem for folkets bevidsthed? — Nu vel, vi mangle ikke andre lysende partier i vor historie. Vi have Knud og Margrethe, vi have Københavns volde, Kjøgebugt, Kongedybet; vi have minder nok, som vi alle med ublandet glæde vilde se forherligede ved Thorvaldsens genius. Men lad et monument for Niels Ebbesen være ment uden nogensomhelst fjendsk sideblik til Holsten, så skade vi danske os selv med det; thi det vil, som sagerne nu står, bringe en del af holstenerne i fyr og flamme, det vil kølne manges hjerter, og Niels Ebbesens statue i Randers vil sandsynligvis få en for *vor* følelse meget stødende modvægt i monumentet af Grev Gert i Rendsborg. Kan det da virkelig være os danske ligegyldigt, om holstenerne mene os det ilde eller vel? om de i nødens stund med hånd og hjerte ville stå ved vor side, eller om de med fornøjelse ville se os kuede af overmagt? — Lad Grev Gerts død være nok så glædelig, lad os have den bedste ret til at ære og elske hans banemands minde, så er

det ikke ret mod holstenerne, ikke mod os selv, nu at rejse ham et æreminde.

Dobbelt betænkelig er det, fordi denne plan vil virke skadeligt på en sag, der er af langt større vigtighed for dansk nationalitet, nemlig *striden om sprogforholdene i Slesvig*. Det danske folk må ønske sit sprog i dette danske land reddet fra den undergang, hvormed Holstens og tyskhedens overvejende indflydelse truer det. Her kan det ikke undgå at træde imod sine tyske medborgere, og det har ret, som det har opfordring, til at gøre det, når det sker åbent, med besindighed, uden bitterhed, med ærlige og loyale våben; men jo vigtigere denne bestræbelse er, desto mere byder simpel klogskab at undgå sammenstød på alle andre punkter, hvor kampen ikke er nødvendig. På den ene side må det danske folk ønske at vedligeholde den gode forståelse med den tyske del af den danske stat; på den anden side er der i Slesvigs sprogforhold et nødvendigt kontroverspunkt givet: — er det da ikke åbenbart, at vi bør undgå alt, hvad der kan give anledning til at beskyldte os for et i det hele fjendsk sindelag imod holstenerne, som jo måtte kaste et ufordelagtigt lys tilbage på den fra vort standpunkt nødvendige kamp for dansk sprog og nationalitet, der for øjeblikket dog egentlig er det eneste, som virkelig kan ligge de danske på hjerte i dette forhold?»

Her er vi ved det, der for mange var det centrale i spørgsmålet: Vilde ikke rejsningen af statuen for Niels Ebbesen, der jo måtte virke opirrende på slesvig-holstenerne, virke skadelig på de bestræbelser, der var igang for at give dansk en rimelig stilling for retsskranken i Nordslesvig, i kirken og i skolen i Mellemslesvig, hvor tysk var eneherkende.

Nu ventede Paludan-Müller spændt på det svar, som Velschow havde lovet ham.

Men det lovede gensvar kom ikke.

I bestyrelsen for Trykkefrihedsselskabet sad sammen med Velschow *Orla Lehmann*, der vel kan betegnes som den førende kraft mellem de liberale.

Netop på denne tid, foråret 1839, stod han i livlig forbindelse med en anden liberal, slesvig-holsteneren *Peter Hiort Lorenzen*.

Over for ham opstillede Lehmann sine ønsker (foråret 1839)*: Volle Gerechtigkeit den Resten nordischer Nationalität und dänischer Sprache, d. h. dänische Rechtspflege, dänische Kirchen- und Schulsprache soweit, als dänisch die Volkssprache ist, d. h. soweit als der Bräutigam auf Dänisch mit seiner Braut scherzt, soweit als die Ehefrau auf Dänisch ihren Mann schilt, soweit als die kleinen Kinder auf Dänisch mit einander spielen.

* P. Lauridsen: Da Sønderjylland vågnede. IV. 253. (1916).

For nylig var det i den slesvigske stænderforsamling, ved de tyske liberales hjælp, blevet vedtaget at anbefale til Kongen, at retssproget i Nordslesvig blev dansk. Nu håbede man altså — atter ved de slesvig-holstenske liberales hjælp — at få gennemført, at skole- og kirkesproget blev dansk så langt ned mod syd, som dansk taltes.

Fremstilling af Niels Ebbesen som dansk helt vilde virke irriterende på mange af de slesvig-holstenske liberale, også på Hiort Lorenzen. Derfor hellere tavshed.

Det af Velschow d. 31. maj bebudede modskrift mod Paludan-Müller kom aldrig. Fra Trykkefrihedsselskabet hørtes intet mere.

De ivrige danskere: Blicher, Grundtvig, Kaalund.

Men planen om at rejse mindesmærket havde, som man kunde vente det, straks fået tilslutning af *St. St. Blicher*, Himmelbjergpræsten. Allerede 3. marts 1839 skrev han (i Århus Stiftstidende):

»Som vi nu se, går denne plan måske virkelig i opfyldelse, og det ved vor uødelige Thorvaldsens tryllemejsel. . . . Vorder denne nationalsag mer end blot fromt ønske, da torde jeg til dens fuldendelse foreslå følgende: Støtten borde til jævnhold være bedækket med et stærkt træhylster, dels til beskyttelse mod vejrets idelige påvirkning, dels for at skærpe indtrykket af dens sjældnere beskuelse. Den måtte da blottes på højtidsdagene, på kongefødselsdage, årsdagene af vigtige og glædelige fædrelandske begivenheder, som: Grev Gerts dødsdag, 28. maj¹⁰⁾ og fl., og det med musik og sang. Fodstykket måtte prydes med sindbilleder og indskriver.« (Her foreslår han sidste vers af folkevisen og sidste vers af hans egen Niels Ebbesen-verse fra Jyllandsrejse i sex døgn. 1817). I tilslutning hertil taler han varme ord om og for almindelig værnepligt.

Et halvt år senere, 4. september, udsendte Det danske samfund »*En ganske ny vise om den mandhaftige jyske ridder, Herr Niels Ebbesen til Nørreris . . .*«, af Grundtvig.

Om Dannemarks kvide der lød en sang
Så sørgelig:
Der var ingen konning i Danevang,
Men borgerkrig;
Dansken var fredløs i skov og på hede,
Herrer vi havde af himmelens vrede,
For tyskerne reves om Danmark.

Grev Gert og Niels Ebbesen stilles frem for os:

Grev Gert var en kæmpe, en hals fuldhård,
Som stål og jern,

¹⁰⁾ Loven om Stænderforsamlingerne 1834.

Og krigsmænd der strømmede til hans gård
 Fra nær og fjærn;
 Alting han voved for lidet at vinde,
 Spared som nælden ej ven eller fjende,
 Og *tyskerne* reves om *Danmark*.

Niels Ebbesen var sig en riddersmand,
 På Nørreris,
 Og aldrig forstummer i hedeland
 Den herres pris;
 Han tog af dage den kullede greve,
 Fri vilde han enten dø eller leve,
 Da *tyskerne* reves om *Danmark*

Bedriften skildres i kun det ene vers, der delvis er en gentagelse af det nys citerede:

Niels Ebbesen for da i harnisk brat,
 For landefred,
 Han gæstede Greven en forårsnat,
 Og sværdet bed;
 Fri vilde han enten dø eller leve,
 Livet han tog af den kullede greve,
 Da *tyskerne* reves om *Danmark*.

Grundtvig slutter sit kvad:

Forgangen er siden fem hundred år,
 I lyst og nød,
 End Danebrog vajer og Danmark står,
 I aften rød;
 Kappes nu alle småfugle i lunden!
 Nu er til sang om Niels Ebbesen stunden.
 Lad *tyskerne* græde for *Danmark*.

Digtet har sikkert vakt forbitrelse i slesvig-holstenske krese.

Men *Blicher* glædede sig: 18. september skrev han fra Spentrup til Grundtvig:

Højagtede elskelige broder!

Deres brev af 14. d. m. har glædelig berørt flere åndelige strenge i mit indre. Først lad da den genklinge, som så længe har været spændt og forhen også rørt til Niels Ebbesens minde! — Kommiteen i Randers anser jeg som indsovet og hensovet, de vink, jeg offentlig gav den, som stjerne-skud, dem man begaber og glemmer i eet og samme øjeblik. Jeg tænker: det er os, de dødes og det levendes skjælde, forbeholdt at rejse bautastenen. Men hvad tykkes min kære broder, om vi gjorde dette til næste Himmelsbjærgfest, i synet af den mark, hvor helten betalte fædrelandet den sidste rest af sin gæld? Hvad om vi på Bjerget oprejste mindestenen? en pyramide af kamp med indskrivt på den ene side:

Hav tak, du gode Niels Ebbesøn!
 Du varst en dansker helt.
 Så gerne havde du dit fædreland
 Ved fremmede gæster skelt!

På den anden:

Forgangen er siden fem hundred år
 I lyst og nød.
 End Dannebrog vajer og Danmark står
 I aften rød.
 Fri vilde han enten dø eller leve.

På den tredje¹¹⁾:

Så skalt du danske hædre
 Det manddomsværk af dine fædre,
 Da dine fiender blev til jorden kryst!
 Lad ingen fremmed vinde
 Den mark, hvor blodet måtte rinde
 For os og vore børn af heltebryst.

På støttens spidse måtte hoved, og om muligt bryststykke, og om muligt dannet af Thorvaldsen eller en anden marmelkunstner, være indhyllet i en kapsel, som alene aftoges den dag om året, da folkefesten holdtes — Den 2den april er det endnu enten halv vinter eller dog koldt og fugtigt, eller disigt. Jeg har foreslået: at ansætte festen til de længste årets dage (: 23, 24 og 25 juny :) da landmændene gerne have pusterum og krigerne ligesa. . . .

Et par måneder derefter hedder det atter (udateret):

Min broder i ånden!

Dit andet brev — det andet lysglimt fra østen — har atter gennemvarmet mig sind og sjel. Over Belterne — og Danmarks hjerte imellem dem, række vi hverandre vore trofaste danske hænder. Du kalder i Sjølund, og jeg på Reidgothlands hede, de danske stammer til nyt og kraftigt liv. Den evige kraft, som virker alt i alle, grunde og befæste dette vort menneskeværk! . . .

Hvad N. Ebbesens støtte angår, da kan jeg — ihvad kunstfolket endog siger derimod — ikke gerne frafalde min trekantede ide: Øerne, Nørrejylland og Sønderjylland ere, eller skulde være, tre som eet; Danmark, Sverig og Norge ligeså (foederativt), og symbolikken kan udføres både videre og højere.

Gud befalet!

S. S. Blicher.

Ja vel! lad det blive 1ste august! Jeg havde slet ikke tænkt på det latinske folk.«

¹¹⁾ Af Blichers digt om Niels Ebbesen.

Blicher, der jo som oftest var optimistisk, var altså endnu på dette sene tidspunkt rede til atter til næste år at virke for den mindstøtte, som Niels Ebbesen så vel fortjente. På Himmelbjerget.

Mands Minde.

Da Grundtvig i 1838 holdt sine historiske forelæsninger, *Mands Minde*, sad der en ung, 20-årig mand og lyttede betaget, *H. W. Kaalund*. Til den sidste aften havde han digtet en sang til Grundtvigs pris:

Kæmpeånd fra kraftens alder!
 Djærve søn af Nord!
 Som med sølvgrå isse kalder,
 Og med flammeord,
 Frem til kamp hver nordisk broder
 For den gamle heltemoder!
 Hør: i Fimbul-natten svare
 Dig en yngling-skare:

Danmark, dejligst vang og vænge,
 Lukt med bølgen blå,
 Skal vi elske tro, så længe
 Hjerterne kan slå!
 Tro, som vore djærve fædre,
 Og i krig og fred det hædre!
 Se: ved fortids store minder
 Blusse vore kinder!

Nu havde han ventet, måned efter måned, på, at »bautastenen« skulde blive rejst, fyldt af stolthed over Danmarks fortid og håb om dets fremtid; og der skete intet. Nu, august 1839, måtte han lade sit 21årige hjerte tale¹²⁾:

»En bautasten på gammel ærlig vis
 Vil Danmark for sin kække martyr rejse,
 For Ridder Ebbesøn fra Nørreris!
 På Randers torv skal æresstøtten knejse;
 Og stolt i seklers vilde storme stå
 På heldedåden pegende tilbage,
 Mens slægterne, som komme, og som gå,
 Skal føle hjerterne til storværk slå
 For gamle Dannemark i trængslens dage!«

Glad lytted jeg som alle, der ønsker den store fortid tilbage. Håbet var vakt, at folket, skønt i døgnets bånd, dog ikke helt havde glemt det gamle for det nye.

¹²⁾ Digtet Niels Ebbesens minde er optrykt i *Samlede digte 1840* og — noget forkortet — i *Et forår 1857*.

Dog, det var kun en drøm.
 Men nu er alt så dødt og taust og tyst,
 Om mindestenen høres knap en stemme,
 Og denne taushed har en uglerøst,
 Som livet af det bedste håb kan skræmme . . .

Hvi er det da så tyst? Fordi, o skræk!
 Fordi vort undertrykte lands befrier
 Som morder plettet er — med holstensk blæk;
 Se derfor Danmarks folk forsigtig tier!
 Vi kunde lettelig fornærme een
 Af hine pennehelte, som os love
 I Gottorp at oprejse *Gert* en sten;
 Slig strid os kunde vorde let til men,
 Og derfor lade vi nu sagen sove.

O nej, mit elskte fødeland, så dybt
 Jeg kan ej tro du er i afmagt sunken!
 . . . Med egeharpen Nordens Brage¹³⁾ står
 Mens Grundtvig styrer tordengudens kærre,
 Fra Himmelbjerget Jyllands sangfugl slår.

Den danske ånd lever og kalder gennem Niels Ebbesens bedrift.

Landsmand!

Ham kan du takke for, at danskt er til,
 at du et fædreland urgammelt ejer, . . .
 At end du trylles af dit fædre-sprog
 I skjaldesang, i tale og i bog,
 Og at du bygger under danske love!

Lad Holsten rejse sten for sin tyran,
 Det rejser gravsten for sin egen ære!
 O fy! o fy! så smålig nidsk mod Dan
 Kan næppe dog den *åbne tysker* være!!
 Men kom da nu, I store og I små,
 hver med en skærv, I ynglinge og gamle,
 I piger med de øjne milde, blå,
 Se, mange bække danne snart en å,
 Som til et bjerg sig mange sandkorn samle!

Når hedens lyng i blomster atter står,
 Da er det nu femhundred' somre siden,
 At hæved sig det store jubel-år,
 Da folket vaktet efter jammertiden;
 O lad *Niels Ebbesøn* da rejse sig,
 For kunstens tryllestav, igen af graven!
 En æresstøtte bliver det for dig;
 Men lytter du til hint udanske skrig,
 Da over dig du selv vil bryde staven!

¹³⁾ Oehlenschläger.

Altså endnu så sent som i efteråret 1839 har Blicher ikke opgivet håbet om at få rejst et mindesmærke på Himmelbjerget, og Grundtvig og hans folk, deriblandt den unge Kaalund, arbejder ivrigt for den op-
 rindelige plan, mindestøtten i Randers.

Rendsborgernes reaktion.

Men tyskernes plan var heller ikke død.

I Rendsburger Wochenblatt står der under 6. december 1839:

Unsere Stadt begeht heute das *500jährige Jubiläum* des ihr durch den *Graf Gerhard den Grossen* am Tage St. Nicolai 1339 mit wahrhaft fürstlicher Munificenz erteilten Privilegien, Rechte und Schenkungen.

Efter at det gamle dokument er aftrykt, følger dernæst et højttrovende digt, *Gerhard*, der Graf von *Holstein*:

Hvor et blindt had pisker bølgerne i begivenhedernes klare sø, der bliver fortidens dåd falsk vejret, med *uredelige, forbryderiske* lodder.

Den frie bedrift er ikke hørig. Uanmeldt, uden prunkende følge, træder den frem. Dog hvor den skelende misundelse pisker bølgerne, blegner dens billede.

I, der er *hans* storheds fjender, skulde dræbe den alt for raske forbandelse, *ham* blev der virket et *purpur* ligklæde, det er nok for eder til tavs at rødme.

Hvad var han ikke for *os*? I det af tak fyldte bryst har vi bygget ham prægtige mausoleer: *de* er den afdødes sjæl (manen) en højere fryd end statuer.

Det var han *alle*: ædel, kæk og fri, en helt, *der aldrig sveg sin ridderære*; det sande contrafej af den brave (recht) helt, tegnet af tiden i djærve træk.

Wie stark die Hand! Wie fleckenrein sein Schild!
 Wie hoch sein Ruhm! den er mit Blut besiegelt. —
 Das ist des Grafen Gerhards edles Bild,
 Wie er sich *uns* in der Geschichte spiegelt.

Men de festligheder, hvormed man havde villet fejre Mindet om Rendsborgs Grev Gert, måtte aflyses. 3. december døde Kongen, og i samme Grev Gert-nummer står der: 6. december. Heute morgen traf hier die höchst betrübende Nachricht ein, dass Seine Majestät, unser allgeliebter, allergnädigster König Friedrich VI gestorben ist. Die Bürgerbewaffnung ist beorderet, heute nachmittag um 3 Uhr sich zu versammeln, um den Eid der Treue abzulegen.

De to næste numre (d. 14. og 21.) kom med sørgerand og handlede kun om begivenhederne i Kongens København.

Festen på Nørreris efteråret 1840.

1. april 1840 kom. Dagen før havde selv Randers Avis skrevet: »Selv om retmæssigheden af Ebbesens dåd og bevæggrunden til samme ere historiegranskerne jo endnu ikke enige; og det tør måske derfor anses rigtigst, at man undgår at oppripe noget gammelt sår ved æresstøtte eller jubelfester i denne anledning.« — Om hvad der er sket i byen på dagen har Randers Avis (2. april) intet andet at meddele, end at der har været brand i buntmager Scheusz' vaskehus.

29. juli kommer Kristian VIII til Silkeborg. Han hjælper Blicher ved at købe Himmelbjerget af ejeren, Peter Nielsen; ham havde Blicher stadig ligget i strid med.

Himmelbjerg-festen afholdtes 1. august. Men Niels Ebbesens navn er dødt, og hermed er Blicher og Himmelbjerget ude af sagaen. —

Først ud på efteråret fandt der en festlighed sted. I Aarhus Stiftstidende læses (2. oktober): »Søndagen d. 11. oktober er bestemt til folkefestens afholdelse på Nørreris ved Restrup i Anledning af Danmarks befrier *Niels Ebbesen* . . . Samlingen vil finde sted fra kl. 1 til henimod aften . . . Det bemærkes, at det denne dags aften netop er fuldmåne, som, foruden at lade håbe et heldigt vejrskifte, tillige letter hjemkørselen. . . . Thi indbydes fædrelandets venner — som ej blændes af utidige og lidetbetydende modgrunde — til at møde, såfremt vejret bliver blot tåleligt. — Rejsen og ønsket gælder — *det frelste fædreland.*

Commiteen.

Festen beskrives således: »Folkefesten på Nørreris blev begunstiget af det skønneste vejr. Skønt vejen gennem skoven var næsten ufremkommelig, havde dog ikke få begivet sig derud fra de nærmeste købstæder. Også flere hundrede af landalmuen havde indfundet sig til festen, som åbnedes med en af hr. *Fr. Sneedorff Birch* forfattet sang, med accompaniment af musikkorpset, der var opstillet under Niels Ebbesens eg. Derpå fremtrådte hr. Birch og udtalte sig i et foredrag, som endte med de ord: »Et hurra for helten, som med kraftig hånd værnede om gamle Danmarks frihed! Et hurra for folkets fremtidsheld! Et hurra for ethvert dansk hjerte, som mener det ærligt med fædrelandet!« Et mange gange gentaget hurra med fanfarer af pauker og trompeter rungede gennem skoven. En timestid efter blev sangen atter sunget, hvorpå hr. redaktør Clausen holdt en tale¹⁴⁾ . . . Et gentaget hurra for Niels Ebbesens minde lød nu fra forsamlingens læber, og kl. 6 adskiltes man under almindelig jubel, undtagen bønderne, som blev der og fortsatte festen ved dans og sang indtil ud på natten. Den klare fuldmåne skinnede derved

¹⁴⁾ Sangen *Niels Ebbesen* findes i *Fr. Sn-B: Digte 1836*, s. 73. — Clausen, se s. 154.

som et sindbillede på frihedens glans, som nu atter tilstråler fædrelandet.«

Den efterårsfest, der jo kun var en lokal fest, har næppe tjent til ære for Niels Ebbesens minde.

Fr. Sneedorff Birch (1805—69), der var arrangøren, var 1834 blevet afskediget som adjunkt ved Århus Katedralskole på grund af drik. 1839 blev han erklæret umyndig. I drikkeperioderne forsvandt han pludselig og kunde så dukke op i København, samlende ungdommen om sin afstikkende, dårligt klædte person og malpropere underholdning. Han var en frugtbart forfatter af dårlige bøger og konfusmager helt igennem.

Ingen landsmænd af nogen anseelse har turdet bistå ham ved hans vist meget folkelige fest.

Fra flere sider blev tanken om at rejse et mindesmærke angrebet. Således skrev en indsender i Aarhus Stiftstidende (30. september 1840): »De lærde ere endnu overmåde uenige, om den af ham udførte dåd, der vistnok vidner om mod og dristighed, ligesom den og var heldbringende for Jylland, kan udholde prøve for moralitetens domstol. Der er i den henseende skrevet meget både for og imod, hvoraf resultatet er, at medens vi i Danmark lovprise *Niels Ebbesen* som en helt og fædrelandsbefrier, fremstille de holstenske historieskrivere ham som en snigmorder, der siden skal være bleven henrettet som enhver anden misdæder. Endskønt indsenderen ingenlunde deler sidstnævnte anskuelse, så må det dog ikke overses, at *Greve Gerth* var en holstensk fyrste, og at Holsten nu er indlemmet under det danske monarki. De stridigheder, som tilforn have fundet sted imellem rigets forskellige provinser, medens disse hørte under særskilte regenter, bør derfor nu være glemte eller forbigås med tavshed for ikke at forstyrre den enighed og velvilje, der gensidigen bør besjæle enhver rigets undersåt, uden hensyn til, om han er dansk eller holstener, og ligeså stødende som det for os vilde være, om holstenerne nu fik i sinde at anstille fester eller oprejse mindestøtter til erindring om *Greve Gerth*, ligeså krænkende synes det at ville være for holstenerne, om man foretog sig noget lignende med hensyn til *Niels Ebbesen*.«

Modvilje kan også læses ud af Helsingør Avis' referat af festen (Aarhus Stiftstidende 28. okt.): »På Nørreris er nylig bleven holdt en folkefest til minde om Niels Ebbesens dåd i året 1340. Såvidt de bedre journaler søge eller i hvert fald bør søge at tolke den offentlige stemme, synes hin fest efter dens ringe omtale at slutte, ikke at have fundet genklang hos den oplyste del af nationen; og det glæder os, at forholdet er netop således. Thi medens enkelte excentriske mænd gløde af iver, for at benytte slig lejlighed til at fremkunste en slags nationalånd, glemme de ganske, at en sådan fest tillige tjener til at vække eller nære et vist nationalhad, hvoraf man især i det nuværende tidspunkt burde af al

kraft stræbe at emancipere folkets begreber. Hvad mon hine mænd vilde tænke og føle, dersom man f. ex. i året 1858 fandt på i Skåne at fejre en fest til minde om Roskilde-freden 1658?»

Danske samfunds forsøg. Mindesmærket opgives.

De forsøg på at få rejst et mindesmærke, der hidtil havde været gjort, havde været inden for en snævrere kreds og synes mere præget af opblussende begejstring end vedholdende energi.

Nu, i efteråret 1840, blev et kraftigt forsøg endelig gjort. På *Danske Samfunds* vegne udsendte *N. F. S. Grundtvig*, *P. Chr. Kierkegaard* og *Jac. Chr. Lindberg*¹⁵⁾ en *Indbydelse til Dannemænd angående et Minde for Niels Ebbesen* (optaget i *Aarhus Stiftstidende* 2. dec., i *Randers Avis* 3. dec.):

Fem århundreder forløb nu, siden den jyske adelsmand *Niels Ebbesen* . . . vovede ære, liv og gods for at frelse sit fædreland af de fremmedes vold og gjorde et kæmpeskridt dertil, ved i *Randers* at fælde »den kullede Greve«, som på den tid var *Jyllands* plage og hele *Danmarks* skræk. At der endnu er et kongerige *Danmark* til, med sit gamle modersmål, med danske love og embedsmænd, og med glædelige udsigter under en folkelig og faderlig regering, det skyldes åbenbar for en stor del *Niels Ebbesens* dåd, og dette dens femte jubel-år, der i så mange henseender er os mærkværdigt, måtte da vist ikke udrinde, uden at den tanke modnedes, der alt for længere siden er opstået hos os, den tanke at rejse fædrelandets befrier *Niels Ebbesen* et minde, for at de fremmede og efterslægten kan se, vi både skønne på hans selv-opofrelse og tør være det bekendt.

Hvad der hidtil sinkede udførelsen af et så ægte dansk, ædelt og uskyldigt forsæt, og endnu truer med at kvæle den i fødselen, er, som vi alle vide, de indvendinger, man har gjort dels mod heltens rene hensigter, og dels mod et udtryk af vor taknemmelighed, der, som man siger, vilde såre holstenerne, hvis greve den voldsmand traf til at være, som *Niels Ebbesen* fældte, og hvor tomme end disse indvendinger i sig selv ere, må de dog for deres sørgelige virknings skyld berøres.

Da nu intet menneske kan bevise sine hensigters renhed uden for *Ham*, der ransager hjerter, så kan vi naturligvis, når vi har lyst, ved ethvert storværk og enhver velgerning, tillægge helten og velgøreren de laveste og lumpneste hensigter, for derved at blive beundringen og taknemmeligheden kvit, men en sådan tænkemåde var aldrig dansk og bliver det i evighed aldrig. Vel har man også indvendt, at det natlige

¹⁵⁾ P. C. Kierkegaard (1805—88). 1842 præst i Pedersborg, 1856 biskop i Ålborg, Søren K.s broder. — Jac. Chr. Lindberg (1797—1847). 1844 præst i Tingsted på Falster. Oversatte Biblen i et folkeligt sprog.

overfald, hvorved *Niels Ebbesen* dræbte *Grev Geert*, var ikke ridderligt; men når en mandstærk voldsmand havde trængt sig ind i vort hus, røvet vor ejendom og gjort vore kære til slaver, vilde vi dog vist, når vi havde mod til at rydde ham af vejen, ikke tage i betænkning at gøre det, på hvad måde vi kunde, enten ved list eller magt, ved dag eller nat, og hvem der havde fædrelandskærlighed, måtte nødvendig tænke ligedan om den kullede greve 1340. Hvormeget og hvor rent *Niels Ebbesen* elskede sit fædreland, er det unyttigt at trættes om, da ingen ved det, men at han, der satte livet til for Danmark, elskede det med de bedste, er det åbenbar udansk at tvivle om, især da den gamle kæmpevis, hvoraf vi ene ved nærmere besked om det hele, giver ham det bedste lov . . .

Og skulde vi nu undlade at vise fædrelandets befrier vor beundring og taknemmelighed, fordi man siger, at holstenerne vil tage det ilde op og fristes til tværtimod at rejse *Grev Geert* et hædersminde!

Det er i vore tanker et højst urimeligt forlangende, thi vi vil jo ingenlunde rejse *Niels Ebbesen* et minde, fordi det var en holstensk greve, han slog, og vi ønskede gerne, at voldsmanden havde været en tyrk; men om han havde været født midt i Danmark, måtte vi ligefuldt have afskyet hans færd og glædet os ved hans undergang. Har for resten *Grev Geert* så store fortjenster af Holsten, at han der kan have krav på en ærestøtte, da misunde vi ham den ingenlunde; men vilde man til hans fortjenester regne hans bestræbelser for at undertrykke og sønderrive Danmark, da kunde man dog vel ikke vente, vi enten skulde billige den anskuelse eller undlade på det klareste at udtrykke den modsatte; så ingen ædel og billig holstener kan i mindste måde støde sig over, at vi ære Danmarks befrier, skønt han, for at være det, måtte fælde en voldsmand, som, desværre, traf til at være en holstensk greve.

Med dette forord indbyde vi herved alle dannemænd til at række os hånd ved oprettelsen af et passende mindesmærke for Danmarks befrier, *Niels Ebbesen*, hvortil vi i danske samfund have tegnet 151 rbd. 1 mk., men hvortil efter sagkyndiges skøn behøves i det mindste 3000 rbd.

Helst havde vi ønsket, at denne indbydelse var udgået fra bekendte mænd i Nørre-Jylland, men da det dermed er gået i langdrag, troede vi at burde gøre et forsøg, ingenlunde for at stille os i spidsen, men blot for at bringe denne folke-sag ordentlig på bane. Såsnart derfor, enten i Jylland eller her, en af deltagerne valgt bestyrelse er dannet, træde vi med fornøjelse tilbage og overlade den anvendelsen af det lille bidrag, vort selskab så sig istand til at yde, medens vi naturligvis altid vil gøre vort bedste til at fremme en sag, der ligger os og burde vist ligge alle dannemænd på hjerte.«

Men dette ildnende opråb bar ingen frugt. Der var åbenbart ingen lokal-komité, og der dannedes heller ingen nu. De 51 rbd. 1 mk., Det

danske samfund stillede til rådighed, var kun 5 % af de 3000, der skulde nås, og man hører i bladene i de byer, der måtte være mest interesserede, Randers og Århus, intet om nye bidrag, ja, slet intet om sagen.

Udviklingen var skadelig for tankens udførelse: Modsætningen mellem dansk og tysk skærpedes. 1842 vakte Hiorts Lorenzens danske tale forbitrelse og begejstring, og 1846 fremkaldte »det åbne brev« de samme følelser i de to lejre.

Da skrev Blicher, som svar på den tyske aggressive forbitrelse sin *Jyden*.

Jyden han æ stærk aa sej,
modde baad i nøj aa næj;
goer ed op, aa goer ed nier,
aaller Do faatavt ham sier.

Først næ dær æ nøe pofahr,
kommer jyden ud aa dar;
men han goer eet ind igjen,
fa' de uhn han haa gjent hen.

Det var noget af det, som mange mente, at mindesmærket af Niels Ebbesen skulde have sagt.

Statuen rejses 1882.

Efter 1864 var der jo ikke længere tyske medborgere indenfor monarkiet at tage hensyn til. Men alligevel gik år efter år, uden at der skete noget.

Først 1876 blev sagen atter taget op. Grundtvigs discipel, gårdejer N. J. Termansen, opfordrede i Illustreret Tidende, 26. marts, til at rejse mindesmærket på Randers torv, efter udkast af billedhugger Edv. Ring.

Kort tid derefter, 26. juli, står der da i Randers avis et kraftigt opråb.

Der indledes med et vers af Kaalunds digt fra det første forsøg for så mange år siden:

Ham kan du takke for, at dansk er til,
At du et fædreland urgammelt ejer ...

og der fortsattes bestemt: »Nu bør det ikke længere udsættes at rejse et mindesmærke i den by, hvor dåden fuldbyrdedes.«

Opråbet var underskrevet bl. a. af: Amtmand Rosenørn, borgmester C. Fischer, grosserer J. Ankerstjerne og pastor Dines Pontoppidan fra Randers, Hans Broge, Århus, rektor Lefolii, Viborg, Ludv. Schrøder, Askov, Vilhelm Birkedal, Ryslinge, Frede Bojsen, Rødkilde, og fra København D. B. Adler, Fr. Barfod, H. N. Clausen, Lars Dinesen og kaptajn N. P. Jensen.

Målet nåedes; men det gik langsomt. Først den 2. november 1882 afslørede Niels Ebbesens statue på Randers torv foran rådhuset under store festligheder.

Året forud havde også Rendsborg fået *sit* mindesmærke. 6. december 1881, dagen for det store privilegium, var Gerhardsbrunnen — i gotisk stil — blevet indviet på slotspladsen, hvor tidligere hans borg havde stået. Efter »Gerhard den store« blev også Gerhards-teich, Gerhards-strasse og endelig Gerhards-hain opkaldt¹⁶⁾.

¹⁶⁾ Karl Müller: Rendsborg 1948, s 13.